

Ungdom, optøjer og social mobilisering i svenske storbyer

Af Ove Sernhede

Politiet blev kaldt ud til bydelen Husby i det nordlige Stockholm den 13. maj i år for at anholde en mand, der havde optrådt truende. Under anholdelsen blev manden skudt og dræbt af politiet i sin lejlighed. Naboer og den lokale organisation *Megafonen* arrangerede et møde og krævede en forklaring og en uafhængig udredning af politiets ageren. Politiets version af, hvad der var sket, viste sig at være løgn. Manden var ifølge politiet blevet ført til sygehuset umiddelbart efter skudepisoden. Hans liv stod dog ikke til at redde, og han døde ifølge politiet på sygehuset senere på natten.¹⁾

Husbybeboerne dokumenterede, hvad der i virkeligheden var sket. De havde taget billeder, der beviste, at kroppen blev båret ud af lejligheden i en ligpose flere timer efter, at de dræbende skud var blevet aflyret. Politiets fremfærd blev af mange lokale beboere opfattet som et officielt sanktioneret overgreb på linje med de chikanerier, de mener at opleve mere eller mindre hver eneste dag. I løbet af den uge, der fulgte, steg spændingerne, og om aftenen den 19. maj kogte følelserne over. En gruppe unge lokkede politiet og brandvæsenet til deres bydel ved at sætte ild til en række biler. Der blev kastet sten og brandbomber efter politiet, der havde til opgave at beskytte brandmændene. Tumultariske optøjer udspillede sig på Husbys gader og torv. Flere biler, beboelsesejendomme og skoler blev sat i brand. Allerede dagen efter spredte urolighederne sig til andre bydele rundt omkring i Stockholms urbane periferi.²⁾ Urolighederne, der stod på i en uge, spredte sig også til en række andre min-

Ungdomsbevægelsen *Megafonen* taler med autoritet fra stormens øje (megafonen.com)

dre byer rundt om i Sverige og blev meget omtalt i medierne. Ikke mindst internationale medier opfattede det, der skete, som meget chokerende. Det, der skete, stemte meget dårligt overens med det fremherskende billede af Sverige.

Det er rigtigt, at hændelserne denne sommer var usædvanligt omfattende, men de er langt fra unikke. Det forholder sig snarere sådan, at den svenske offentlighed er begyndt at vænne sig til reportager med brændende biler og politivold mod unge fra storbyernes forstæder. Nytåret 2009 var det Rosengård i Malmø og Tensta i Stockholm, sensommeren 2009 var det Gottsunda i Uppsala og Biskopsgården, Angered og Backa, alle tre i Göteborg. I sensommeren 2009 blev yderligere en række andre forstæder udstillingsvindue for de sociale spændinger, der er indlejret i det svenske samfund. Urolighederne klingede af, men under overfladen bobler der en konstant frustration, der når som helst kan bryde ud på ny.

Fra 'welfare' til 'workfare'

Det spændte forhold til ordensmagten er det gennemgående element, der udløser disse hændelser. Men politiets ageren – ikke engang når borgere bliver dræbt af politiets skud – kan ikke betragtes som en tilstrækkelig forklaring på optøjerne. Det underliggende niveau bliver synligt, når vi ser nærmere på den i dag ret omfattende forskning om tilsvarende hændelser i for eksempel Frankrig og Storbritannien. Det samarbejde mellem London School of Economics og The Guardian, der voksede frem efter urolighederne i London i 2011, og som udmøntede sig i udgivelsen *Reading the Riots*, belyser på en mangefacetteret måde de elendige sociale og økonomiske vilkår, som mange unge tvinges til at leve under i nutidens metropoler. I januar 2013 kom der en rapport fra Internationale Røde Kors, som advarer mod optøjer i Sydeuropa på grund af brødpriser. EU's statistiske centralbureau, Eurostat, viser i en rapport fra 2013, at tæt ved 120 af EU's 120 millioner borgere lever i relativ fattigdom. Frekvensen af og intensiteten i det seneste årtis uroligheder rundt omkring i Europa må forstås på baggrund af, at der er vokset en generation frem, hvor store grupperinger permanent befinder sig i en marginaliseret position. Mange har mistet fodfæste i samfundet og lever under meget vanskelige betingelser. Den høje arbejdsløshed er ikke konjunk-

turel, men strukturel. Samfundsforskere har hævdet, at samfundet har udviklet sig fra 'welfare' til 'workfare', en udvikling, hvor også den keynesianske velfærdsstats 'regulation of the poor' er blevet erstattet af det, der er blevet betegnet som 'punishing the poor'. Loïc Wacquant, der er en af disse forskere, mener for eksempel i bogen *Punishing the Poor*, at staten har udviklet et janusansigt.³⁾ Samtidig med at samfundets øverste segment har fået stadigt friere tøjler, er vilkårene for og presset på de dårligst stillede blevet hårdere. Der er blevet skåret i overførselsindkomsterne, inden for arbejdsmarkedspolitikken lægges der snarere vægt på forpligtelser end rettigheder, og i storbyernes fattigdomsområder er socialpolitikken blevet erstattet af mere og mere politi.

Nye former for social mobilisering

Hændelserne i Husby i år – såvel som dem andre steder – må forstås som reaktioner på moderne urbane udviklingsmønstre. Mens velstanden og de disponible indkomster er vokset kraftigt i visse dele af byen de seneste to årtier, er der sket meget lidt i andre dele. De voksende kløfter mellem befolkningsgrupperne i de svenske storbyer er chokerende. Sverige er i dag det land i OECD, hvor de socioøkonomiske kløfter og indkomstforskelle vokser mest.⁴⁾ Den svenske regerings egne undersøgelser viser, at mere end 40 procent af de unge mellem 20 og 25 år i flere af storbyernes udsatte områder hverken studerer eller arbejder. Mere end halvdelen af børnene i visse bydele vokser op i familier, der lever under det, som forskningen definerer som fattigdomsgrænsen. Mere end halvdelen af dem, der forlader grundskolen, får så dårlige karakterer, at de ikke engang kan søge ind på gymnasiet. Men det er ikke den relative fattigdom, sundhedstilstanden og de små, overfyldte lejligheder, der i sig selv er baggrunden for disse hændelser. Segregationen er en social lagdelingsproces, der sorterer byens indbyggere i det fysiske rum. En konsekvens af den neoliberale byudvikling, der gennem sin branding skaber vækst i visse dele af byen, er, at andre dele bliver ofre for det, som Wacquant kalder for *territorial stigmatiser-*

ing.⁵⁾ Disse dele af byen bliver til 'badlands'. Det er her, at de, der rammes hårdest af nutidens 'avancerede' og strukturelt permanentgjorte marginaliseringsprocesser, er henviste til at bo. Lige så vigtig som uligheden er de sociale og psykologiske konsekvenser, som de nye hierarkier af boligområder skaber. Segregationen afføder en form for 'sted-tænkning', der indebærer, at det sted, hvor du bor, er blevet stadigt mere afgørende som markør for, hvem du er. Den, der er henvist til en stigmatiseret adresse, er stemplet som taber, allerede inden vedkommende har fået en chance for at vise sig frem. Mange opfatter sig selv som lukket inde i sin forstad, uden uddannelse, uden fremtid og uden håb. Den frustration, som dette fører til, forstærkes gennem diskriminering, et andenrangs medborgerskab, ballade med politiet og den vrede og sorg, som følger af at se, hvordan forældrene behandles uden respekt af det svenske samfund.

På et torv i Backa i Göteborg skrev en gruppe på mere end 30 unge mænd i sommeren 2009 en skrivelse på karton fra cigaret-pakker. De ville forklare, hvorfor de satte ild til biler og kastede sten mod politiet. "Vi står her hver dag. Poseidon [ejendomselskab], lejerforeningen, politiet, myndighederne ser os stå her, men gør ikke noget ved det. Der er brug for job eller en indsats fra kommunen, socialkontoret. Myndighederne har set os vokse op og stå her i fem seks år, men ingen har gjort noget ved det. [...] Og det her er vores eneste måde at blive set på. Grunden til, at politiet er blevet angrebet, er, at når de er her i området, virker det som om, at det eneste, de vil, er at chikanere os og komme i klammeri med os i stedet for at se vores problemer" (*GP*, den 21.8. 2009). Ordene var nogenlunde de samme fra de unge i Husby, som udtalte sig i SVT's nyheder i den uge i maj, hvor urolighederne fandt sted. De unge, som tager del i disse optøjer, er ikke at betragte som en social bevægelse i den almindelige forstand af dette begreb, dvs. de er ikke en del af et organiseret kollektiv, der har et program for at forandre samfundet i en bestemt retning. Ikke desto mindre artikulerer hændelserne i Backa, Rosengård, Tensta og Husby krav

Pantrarna – För Upprustning av Förorten finder man i Göteborg (pantrarna.wordpress.com). De henter inspiration i den sorte borgerrettighedsbevægelse i USA.

om social retfærdighed og krav om respekt og oprejsning. Den franske kulturgeograf Mustafa Dikeç, der har skrevet den mest omfattende analyse af urolighederne i Frankrig i efteråret 2005, viser i sin bog *Badlands of the Republic*, at denne rejsning, der spredte sig til 300 byer, og som først kunne nedkæmpes efter indførelse af undtagelsesstilstand og indkaldelsen af 25.000 ekstra politifolk, bør betragtes som en uartikuleret bevægelse, der søger retfærdighed.⁶⁾

Det, der skete i Husby, har også sat fokus på livsvilkårene i det såkaldte millionprogramms forstæder.⁷⁾ Ungdomsbevægelsen *Megafonen* er trådt frem og har tiltvunget sig taletid i medierne. Det er unge stemmer, der med autoritet taler fra stormens øjne. Et andet billede af forstaden end det gængse er blevet synligt. Brændende biler og sten, der flyver gennem luften, kan ikke forsvares, men der findes en baggrund for disse hændelser, der må frem i lyset. Det, der er sket, er muligt at forklare og forstå. *Megafonen* er ikke alene, men er en del af en forstadsbevægelse, der er vokset frem i de tre svenske storbyer de senere år. Et kendetegn for denne bevægelse er netop den indsigt, at

molotovcocktails og konfrontationer med politiet muligvis skaber overskrifter i medierne, men i længden ikke fører til andet, end at bydelen bliver mere stigmatiseret og overvåget. Det, der kræves, er et langsigtet socialt og politisk arbejde, som formår at mobilisere indbyggerne i disse områder. *Megafonen* ser det som sin opgave at øge beboernes deltagelse i det lokale civilsamfund og skriver på sin hjemmeside om "nyttens af viden, indsigt og inspiration" som grundlaget for "engagement og forandring". Under mottoet 'Fra Tahrir til Husby' har man også aktivt forsøgt at påvirke den offentlige mening og arrangeret demonstrationer mod sociale nedskæringer i Husby og andre Stockholm-forstæder.

I Malmø findes *Rörelsen Gatans Röst & Ansikta* (RGRA), en organisation, der er vokset frem af hiphopkulturen, og som har fået fodfæste i Rosengård og andre lignende områder. En af RGRA's udtalte målsætninger er at indgå i en konstruktiv dialog med politikere og andre magthavere. I Göteborg findes *Pantrarna - För Upprustning av Förorten*. Denne organisation tilhører den samme form for ny forstadsmobilisering.

Rörelsen Gatans Röst & Ansikte (www.RGRA.se), en organisation, der er vokset frem af hiphopkulturen og som har fået fodfæste i Rosengård i Malmø.

Det startede med et krav om en fritidsklub for godt to år siden, og i år blev Göteborgs største 1. maj-arrangement afholdt i Biskopsgården. Indsigten i, at det at blande sig i debatten og stå i spidsen for konstruktive aktioner kan gøre en forskel, har ført til opmærksomhed fra mange unge i Göteborgs forstæder. Fælles for disse tre organisationer er, at de tager udgangspunkt i fortællinger med stærke historiske og globale referencer. Pantrarna henter inspiration i den sorte borgerrettighedsbevægelse i Nordamerika, RGRA i organiseringen af de fattige i Brasiliens favelaer og Megafonen i det arabiske forår.

Gentrificering og folkelige bevægelser

Men der findes også en indenrigs, historisk dimension, der muligvis forekommer at være overraskende for den, der ikke følger med i, hvad der sker blandt unge i millionprogrammets forstæder. Med udgangspunkt i den svenske tradition for folkelige bevægelser og folkeoplysning kræver de unge anerkendelse og oprejsning til de grupper, der er blevet marginaliseret og trængt ud i den

urbane periferi i forbindelse med de seneste to årtiers byudvikling. På samme måde som arbejderbevægelsen skabte foreninger for kultur og oplysning for via lærdom og viden at indgyde mennesker det mod, der krævedes for at kræve stemmeret og indflydelse på samfundet, engagerer unge forstadsbeboere sig nu i en form for mobilisering, hvor man via seminarer, studiekredse, forelæsninger, lektiehjælp, skrivegrupper og kulturelle arrangementer såvel som sine egne kulturelle udtryk vil muliggøre erobringen af den viden, der kræves for at vinde selvtilid og myndighed. Hvor den almindelige skole mislykkes, er man i færd med at skabe alternative strukturer, som kan være forbundet med en ekstra chance for dem, der står uden uddannelse og håb for fremtiden. *Megafonen* har fremskredne planer om at starte sin egen højskole, *Pantrarna* påtænker sammen med en højskole at starte erhvervsuddannelse i fag med mangel på arbejdskraft, og *RGRA* driver en kursusvirksomhed, der giver afløb for kreativitet gennem skrift, musik og film. Disse tiltag har også paralleller til vækkelses- og afholdsbevægelsens klassiske former for mo-

bilisering. Det virker, som om det i dag er forstadens unge, der viser de største ambitioner med hensyn til og interesse for at forvalte og udvikle arven fra de folkelige bevægelser.

Det, der denne sommer skete rundt omkring i Stockholms forstæder, må forstås som reaktioner på de seneste to årtiers urbane udvikling. Mens velstanden og de disponible indkomster i nogle bydele vokser kraftigt, udviser andre dele af byen et udviklingsmønster, der placerer deres indbyggere i en position som andenrangsborgere. Organisationer som *Megafonen*, *RGRA* og *Pantrarna* vil ikke finde sig i denne degradering. Deres fokus på mobilisering af det lokale civilsamfund indbefatter forskellige former for kollektive læreprocesser, hvor også de unge, der i dag føler sig lukket inde i deres forstad – uden uddannelse og uden fremtid – gives mulighed for at komme til at tro på sig selv. Her kan ordene og ikke sten eller benzinbomber blive de våben, der kan bruges til at opnå anerkendelse og social retfærdighed.

En del af debatten i medierne og flere af de politikere, der har udtalt sig, stirrer sig blinde på de unge som bøller og formår ikke at sætte begivenhederne ind i en større sammenhæng. Man er forfærdet over disse hændelser, men er ikke i stand til at udvise samme forfærdelse konfronteret med de kløfter og de ulige fremtidsudsigter, som segregationen og den nuværende byudviklingspolitik har skabt. Ansvarlige politikere henviser til, at man gør forskellige indsatser i disse områder. Men årsagen til problemerne ligger ikke i disse bydele. Det er ikke Husby eller Backa, der er segregerede bydele – det er Stockholm og Göteborg, som er segregerede byer. De seneste to årtiers tiltro til markedet har udhulet den sociale sammenhængskraft og dens betydning for udviklingen af samfundet. I den svenske politiske debat hersker der i dag en politisk konsensus om, at det i den globale konkurrence med andre byer er nødvendigt at styrke byernes brand. Dette indebærer endnu større satsninger på de grupper i byen, der allerede er vindere. Gentrificeringen af den indre by – med stigende boligpriser som følge – er den anden side af segregationen, og begge disse processer forudsætter og griber ind i hinanden i ska-

belsen af den delte by. Forvandlingen af den indre by i retning af eksklusive boliger, forbrug og tiltag med henblik på tiltrækning af investeringer og uddannet arbejdskraft ses som den eneste vej til vækst. Men vækst løser ikke alle problemer. Den er tværtimod en trussel, ikke blot mod klimaet. Politikerne er holdt op med at kæmpe for lighed i troen på, at vækst fører til, at alle får det bedre, og at man derigennem kan tolerere indkomstforskelle. Forskning viser dog, at lige samfund giver bedre livskvalitet for alle grupper, også de rige.⁸⁾ For at realisere visionen om den ”gode og bæredygtige by” kræves det derfor, at væksten fordeles, og at byudvikling bliver til en proces, der giver alle indbyggere, også dem i Husby og Backa, muligheder for at deltage.

Oversat af Joachim Wrang

NOTER:

1. Lørdag den 17. august 2013, kort efter, at anklageren, der udredte, hvad der var sket, fremlagde sin udredning, og hvor man var kommet frem til, at manden var blevet dræbt i nødværge, trådte en af de politibetjente, der deltog i aktionen, frem via sin blog: <http://konstapelbastian.blogspot.se/>. Han var trist over politiets overgreb og den måde, som politiet beskrev hændelserne i medierne på.
2. Hændelsesforløbet er helt parallelt til flere andre store optøjer, fx i Tottenham i 1985, da Cynthia Jarrett døde i sin lejlighed, i Los Angeles i 1992, da de politimænd, der mishandlede Rodney King, blev frikendt, i Paris i 2005, da tre unge af politiet blev drevet ind på en transformatorstation, hvor de brændte til døde, i Athen i 2008, hvor en 16-årig demonstrant blev dræbt af skud, og i London i 2011, hvor Mark Duggan blev dræbt af skud i sin bil. Ved alle disse lejligheder og i Husby i 2013 udløste politiets fremfærd krav fra pårørende og naboer om en forklaring og om uafhængige udredninger af de dødsfald, der var indtruffet. Politiets manglende evne til at komme med troværdige forklaringer skabte en frustration, der udløste optøjer.
3. Wacquant, Loïc (2009). *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham: Duke University Press.
4. OECD, den 15. maj 2013: *Income Distribution and Poverty at the OECD*. <http://www.oecd.org/social/inequality.htm>
5. Wacquant, Loïc (2013). *Byens udstødte – en komparativ sociologi om den avancerede marginalisering*. Frederiksberg: Nyt fra samfundsvidenskaberne.
6. Dikeç, M (2007). *Badlands of the Republic. Space, Politics and Urban Policy*. Blackwell.
7. Miljonprogrammet er betegnelsen på det boligpolitiske program, der indebar, at en million nye lejligheder skulle bygges mellem 1965 og 1975. Dette program er en af det svenske socialdemokratis og den svenske velfærdsstats største satsninger.
8. Wilkinson, R. & K. Pickett (2011). *Lighed – hvorfor lighed i samfundet gavner alle*. Informations Forlag.

Ove Sernhede er professor ved Centrum för Urbana Studier i Hammarkullen, Göteborgs Universitet.